

Першы візіт «на захад»

З гісторыі Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы Беларусі імя Р. Шырмы

Як вядома з летапісу айчыннай культуры, 50 — 60 гады XX стагоддзя ў жыцці Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР сталіся самымі ўраджайнымі на творчы плён, на любоў і павагу слухачоў, знаўцаў і аматараў харавога мастацтва, на ўхвалу крытыкаў.

Папулярнасць калектыву расла, як кажуць, не па днях, а па гадзінах, выканальніцкае майстэрства ішло ўгору, артысты бралі адну мастацкую вяршыню за другой. Слава перасягнула межы Савецкага Саюза. І неўзабаве нас запрасілі на гастролі ў братнюю Польшчу.

Я пачаў працаваць у капэле з 5 верасня 1955 года, пасля заканчэння Магілёўскага культурна-тэатральнага інстытута. Лёс падараваў мне магчымасць быць удзельнікам і сведкам перыяду «сямімільных крокаў» творчага развіцця гэтага калектыву. Праз усё жыццё я нясу лёс кожнага з яго, павагу да сваіх калег і бязмернае ўдзячнасць нашаму «Дзеду», так мы яго імям сабой называлі, — Рыгору Шырму, з оццёўскаю любоўю, дабрывою і павагаю да нас, артыстаў, за пастаянную дапамогу ў самых жыццёвых сітуацыях і нашым сем'ям.

Рыгор Шырма да першай гастрольнай паездкі за мяжу, Рыгор Раманавіч асаблівае значэнне надаваў праграме. У яе былі ўключаны лепшыя беларускія і польскія народныя песні, творы савецкіх і замежных кампазітараў. Некалькі разоў гэту праграму перапрацавалі на розных узроўнях адказных чыноўнікаў. У хаця ўсё было, здавалася, дасканалы, уключанне не пакідала нас. Толькі Рыгор Раманавіч па-ранейшаму заставаўся спакойны. Ён шмат жартаваў, падбазёрваў: «Хлопцы, не апускайце крылы! Я веру ў вас!» Сапраўды, усе мы, семдзясят шэсць спевакоў, былі маналітам у руках маэстра, паслухмяныя яго волі, яго парыванню, яго дырыжорскаму жэсту. Мы не толькі лавілі кожны рух рукі ўладара спеваў, мы не адводзілі ад яго позірку. У нахмуранасці ці ўздзіме броваў, ва ўздрыгванні павек, у суровасці або прасветленасці твару бачылі «агненку» вакалу.

Сёння, спячы амаль паўстагоддзя, усведамляючы тая паездка шырмаўцаў у Польшчу была важнай культурнай падзеяй ў жыцці не толькі іх, але і наогул — Беларусі. Цяжка сабраць у той час трапіць за мяжу, кожнага выязнага, а тым больш калектыву, «прапусціць праз ідэалагічнае сита» вызначаючы ступень ідэалогіі, лаяльнасці патрыятызму (самоўладна, зразумела). Асаблівае значэнне надавалася рэпертуару (творы строга адбіраўся наводле ідэалагічнай накіраванасці і мастацкага ўзроўню). За ўсё асаблівую адказнасць нес мастацкі кіраўнік. Трэба было мець вылікі аўтарытэт, бездакорную рэпутацыю ў вышэйшых высокапастаўленых дзяржаўных чыноўнікаў і партыйных босаў, каб атрымаць «дабро» на выезд за мяжу.

Выязналіся мы да паездкі ў братнюю Польшчу з пачуццём радасці, з творчым уздымам і ўхваляваннем: паўлі чуткі, што спецслужбы пикавяцца нават радаводам артыстаў — ці няма ў чым родзе-племні «чорных павілін». Трывожыліся недарэмна. Некалькім артыстам было адмоўлена ў выездзе з-за недумачэння прычын. Сярод «адмоўнікаў» апынуўся малады на той час і перспектывны хормайстар Віктар Роўда, цяпер славаны маэстра, народны артыст СССР, прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Мы ўрэшце даведаліся, што Віктар Уладзіміравіч ўлады не пасцілі да мяжу таму, што яго бацька быў святаром.

З яшчэ большым засмучэннем успрынялі мы «нявыезд» Антона Царанкова — самага лепшага нашага спевака, нашага дыяманта. У Антона Іванавіча быў унікальны голас — магутны, аksamітнага тэмбру бас амаль на ўсё актавы ў дыяпазоне ад «соль» кантрактыва да «до» — «рэ» другой актавы. А

пры добрым настроі ён мог узяць і «фа» кантрактыва, але такое было рэдка. («Фа» кантрактыва — гэта крайняя нота, якую прырода даравала чалавечаму голасу). Такіх шчасліўцаў, вядома, адзінкі. Мы, маладыя спевакі, глядзелі на Царанкова як на ва-

кальны феномен. У віну Антону Іванавічу ставілася тое, што ён калісьці, як казалі, спяваў цару Мікалаю II, а ў акупіраваным гітлераўцамі Мінску зарабляў на жыццё працай у камісарыяце па харчаванні, за што пасля вызвалення Беларусі «адмералі» яму 10 гадоў зняволення.

Неверагодных намаганняў каштавала Шырму дамагчыся ад улад дазволу на выезд Царанкова ў складзе капэлы. Ужо ў самыя апошнія перадагастрольныя дні, пад асабістую адказнасць мастацкага кіраўніка і партыйнай арганізацыі капэлы яго прозвішча было ўключана ў спіс шырмаўскіх артыстаў, канчаткова адабраных для паездкі.

Перад ад'ездам амаль кожны артыст капэлы атрымаў, акрамя зарплаты, невялікую суму дапамогі і камандзіравачныя. Набыўшы на іх шэры замежны касцюм ды індыйскія карычневыя чаравікі, я выпядаў інтэлігентна апранутым маладым чалавекам, годным прадстаўніком квігнецкай Беларусі...

12 чэрвеня 1958 г. капэла ў двух купэйных вагонах цягніком Масква—Варшава з Мінскага чыгуначнага вакзала рушыла на захад. Брэсцкія мытнікі нас амаль не правяралі, дзеля фармальнасці зазіралі ў пашпарты. На нейкім польскім паўстанку нас высадзілі, пакармілі ў рэстаране смачным абедом, потым перасадзілі ў два вялізныя камфартабельныя аўтобусы, якіх мы ў Мінску ніколі не бачылі, і накіравалі ў Беласток. І там, ды ў іншых гарадах і мястэчках Польшчы, прымалі нас вельмі цёпла. Пасялялі ў шыкоўных асялях і кармілі ў рэстаранах самымі адмысловымі смачнымі стравамі. Цеплыня і шчодрасць польскіх сяброў у памяці — на ўсё жыццё. І было ў гэтай гасціннасці выяўленне перш за ўсё сімпатыі, захаплення талентам, прыязнасці польскіх сяброў да Рыгора Раманавіча, якога беластоцкая зямля добра памятала, бо тут ён стварыў Беларуска-польскі ансамбль песні і танца, які паўстаў на вяршыні сваёй славы

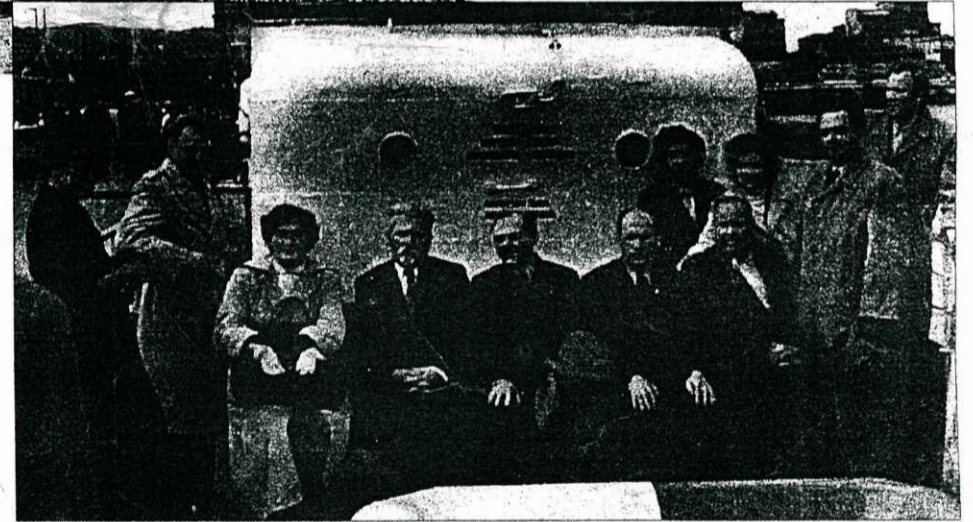
Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлай. Праграма нашых чэрвеньскіх выступленняў у Польшчы была вельмі насычаная, канцэрты паўсюль праходзілі з аншлагам, многія творы выконваліся на «біс». Вось што пісала «Газета Беластоцкая» ў артыкуле «Кветкі і гарачыя апладысменты»: «Рэпертуар калектыву быў вельмі багаты і разнастайны. Складзены ён не толькі з беларускіх, рускіх, украінскіх, венгерскіх і польскіх народных песень, але таксама з многіх твораў усходніх і заходнееўрапейскіх класікаў. Цудоўна былі выкананы «Кальханка» Моцарта і «Гімн працы» Гендэля. Шмат апладысментнаў атрымаў калектыв за польскія песні... Найбольш гарача прымаліся беларускія песні. «Зорку Венеры» і «Вечарынку ў калгасе» калектыву павінен быў паўтарыць,

спяваў, каб пераканацца, ці сапраўды гук у кантрактыве належыць чалавечаму, ці няма тут нейкай хітрай імітацыі чалавечага голасу нейкім музычным інструментам. Давялося цікаўнасць найўных меламанаў тут жа задаволіць. Наш бас-актывіст А. Царанкоў лёгка і проста ўзяў контр-«соль». Агаломілі аматары харавых спеваў, ды і прафесіяналы, кінуліся абдымаць і цалаваць артыста. (Да слова, у той час у партыі басоў і барытонаў было аж 20 спевакоў, у тым ліку і аўтар гэтага артыкула).

Самы строгі крытык і суддзя артыста — слухач. Рэакцыя залы — барометр, які адзначае ўзровень выканальніцкага майстэрства. Гэта банальная ісціна, якую ведае кожны, чья творчая дзейнасць звязана са сцэнай...

Ніводнага дня не было ў нас на польскай зямлі без канцэрта і сустрэч з інтэлігенцыяй, рабочымі і хлебаробамі. Польскія сябры склалі нам цэлую праграму экскурсій. Мы пабывалі ў Жалязовай Волі, на радзіме вялікага Шапэна. Наведалі касцёл, у якім працаваў Капернік. Пачулі пра «Воўчае лагава» — жалезабетонны бункер Гітлера: надзейна ўмацаваны камандны пункт фа-

публика не хацела адпусціць артыстаў са сцэны». А такую агэнку дала шырмаўцам «Трыбуна люд»: «Варшаўская публіка патрабавальная, бачыла даволі многа і вельмі добрых калектываў. Мастацтва сярэдняе, нават добрае, але не вельмі добрае, не задаволіць яе. Дарма так непакоіўся таварыш Шырма. Звычайныя апладысменты можна лічыць далікатнасцю, але публіка, нават вельмі ветлівая, не патрабуе «бісаў» так настойліва, як на канцэрце ў зале Кангрэсаў у сераду». У артыкуле пад назвай «20 тысяч глядачоў апладзіравалі ў Польшчы Дзяржаўнаму харавому калектыву БССР» газета «Жычэ Варшавы» пісала: «...Шмат яркіх вакалістаў, выдатныя басы, якія спяваюць дзесьці ў кантрактыве, вельмі добраа дзыхання (дакладна чуваць кожны склад) — усё гэта прынесла велізарны поспех, які меў у Варшаве Беларуска-польскі хор».

Басы, што спявалі ў кантрактыве, сталі сапраўднай сенсацыяй для варшавян. Здарыўся такі забаўны выпадак. На заключным канцэрце ў Варшаве ў Палацы культуры, які знешне нагадвае Маскоўскі ўніверсітэт імя М. Ламаносава, у антракце за кулісы прыйшло некалькі слухачоў — аматараў харавых

шысцкага лідэра знаходзіўся ў лесе глыбока пад зямлёй. Экскурсавод расказаў нам, што ўсе будаўнікі гэтага сховішча пасля заканчэння работ былі расстраляныя. І што да гэтага часу яшчэ не раскрыта яго таямніца, бо збудаванне затоплена вадой.

Гастролі калектыву падыходзілі да завяршэння. Пасля прыёму артыстаў у Міністэрстве культуры ПНР 27 чэрвеня, які прайшоў у надта цёплым дружалюбным клімаце, мы праз дзень накіраваліся ў родны Мінск. Везлі мы з польскай зямлі вялікія ўражанні ад убачанага і пачутага, бязмерны багаж гарачых воплескаў тысяч польскіх слухачоў і букеты кветак.

Аляксандр ЖУРАЎ,
прафесар кафедры харавога і вакальнага мастацтва БДУ культуры і мастацтваў, артыст Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР з 1955 на 1970 год

Фота забяспечана аўтарам

Ад рэдакцыі. 10 жніўня Аляксандру Васільевічу ЖУРАВУ, даўняму аўтару «ЛіМа», споўнілася 70-гадоў. Віншваем з юбілеем!